

«En utstilling om deg, om oss, om måtene vi elsker og mister på»

Museum of Broken Relationships ved Alta Museum

Maria Øien

Førstekonservator NMF, Verdensarvsenter for bergkunst – Alta Museum.
maria@altamuseum.no

Abstract

Museums are increasingly encouraged to bolster their contemporary relevance by becoming more collaborative and active with respect to society. This article describes the genesis of an exhibition titled Museum of Broken Relationships (Brokenships) at Alta Museum, Norway. The exhibition was based on an idiosyncratic concept, which allowed us to both create and investigate museal relevance. This concept was shaped around objects and stories collected from the museum's audience that symbolise broken relationships. In this article, I show how the Brokenships concept was able to generate relevancy, participation, and inclusion with respect to our local audience in Alta, fulfilling our strategic priority for exhibitions that actively involve the audience. More broadly, the article considers the capacity of an international exhibition concept to articulate local and individual experiences of loss. Engaging with theories about the relevant and affective museum, I show how Brokenships established new and creative points of audience contact that facilitated meaning, dialogue, and inclusivity. In this way, the discussion aims to initiate urgent reflections on what kind of places museums should be and suggest how we can fulfil our societal mission by becoming relevant meeting places. Ultimately, the article gives an idea of how museum exhibitions and dissemination can, in the spirit of Brokenships, bring about changes in a museum's relationship to its audience.

Introduksjon:

«Et tilfluktssted for tapt kjærlighet»

Fra mars til august 2018 stilte Alta Museum ut 'Museum of Broken Relationships'. I denne artikkelen beskriver jeg utstillingsprosessen fra begynnelse til slutt, for å analysere hvordan de ansatte ved museet kreativt

brakte Brokenships (forkortet navn) til å bli en inkluderende museumsarena.

Brokenships er et originalt museumskonsept og et pågående kunstprosjekt grunnlagt av Olinka Vištica og Dražen Grubišić i kjølvannet av deres samlivsbrudd. I adskillelsen klarte de ikke å bli enige om hvem som

Keywords:

- Museum exhibition practice
- relevance
- audience participation
- the collection of museum objects
- dissemination
- broken relationships

skulle beholde et kosedyr de hadde kjøpt sammen. Gjenstanden ble en materialisering av deres brudd, og de besluttet å dedikere et museum til slike emosjonelle gjenstander, hvor deres kosedyr fikk et nytt hjem:

... one trivial object that surprisingly glued the shards of memory together, wielding the past elations and the present regrets. The little wind-up toy we called 'honey bunny', a banal symbol of the transient nature of our relationship, became the first building block of our museum that, miraculously, still binds us together. It might also be the handsomest thing we ever created: an ever-evolving, community-built collection composed of keepsakes, trinkets of no apparent value ... all of which bear witness to an end of a relationship (Vištica 2014:8).

Siden opprettelsen i 2006 eksisterer Museum of Broken Relationships som to fysiske museer i Zagreb og i Los Angeles, og virtuelt på nettsiden <https://broken-ships.com/>. Brokenships har også turnert internasjonalt, så langt med 59 utstillinger i 33 land. Vištica og Grubišić sin visjon er at museet skal være et offentlig sted som verdsetter og tar vare på folks symbolske minnegjenstander og historier om brutte relasjoner. Slik blir publikums livshendelser og personlige vitnesbyrd om tapt kjærlighet den eneste felles markør i en eklektisk samling av ellers urelaterte gjenstander. Muligens et noe smalt museumskonsept, men i all sin enkelhet tilbyr Brokenships en spesiell utstillingspraksis med fokus på folk, gjenstander og historier, med kraft til å berøre og involvere.

I dag er det en økt vekt på at museer, for å være relevante, skal være samhandlende og aktive samfunnsaktører med særskilt søkelys på mangfold, åpenhet, inkludering og

dialog (Pabst, Johansen og Ipsen 2016; Kulturdepartementet 2021; Black 2012). At relevans er blitt viktigere, kan ha med endringer i museets samfunnsrolle å gjøre (Nielsen 2015:365). Museer har endret seg fra å være «verneinstitusjoner til å bli samfunnsinstitusjoner» gjennom en pågående historisk og politisk utvikling, noe som har komplisert museenes samfunnsrolle (Hylland 2017:80). Som påpekt i Kulturutredningen 2014 kan «museenes samfunnsrolle oppleves som utydelig» (NOU 2013:155). Museum of Broken Relationships er visuelt inspirert av kunstfeltet og har et inkluderende konsept. I en pågående søken etter å klargjøre forventningene som ligger i en til tider 'utydelig samfunnsrolle', kan formodentlig Brokenshipskonseptet være til inspirasjon. Det tilbys en museal utstillingspraksis som skaper relevans ved å aktivt involvere museets publikum.

Alta Museums første møte med Museum of Broken Relationships var i 2014, da en ansatt deltok på ICOMs årlige ICME-konferanse i Zagreb, hvor temaet var «museer og innovasjon», og hvor Brokenships ble presentert. Denne ansatte opplevde en umiddelbar gjenkjennelse, grunnet sammenfall mellom dette konseptet og allerede pågående prosjekter ved Alta Museum. I flere år hadde museet arbeidet aktivt med en praksis som inkluderer samarbeid med lokalbefolkningen gjennom utstillinger, formidling, DKS-tilbud og forskning. Intensjonen er å endre museets perspektiv ved å skape rom for ønskene, interessene, erfaringene og kunnskapen til vårt publikum (Johansen 2006; Johansen 2012; Nicolaysen 2016; Nicolaysen 2018; Johansen 2022). Med sitt særegne konsept, som setter publikums erfaringer i sentrum, tilbød Brokenships en mulighet for Alta Museum til å fortsette å skape og utforske museal relevans gjennom denne type inkluderende museal praksis.

Dog, veien frem til vår egen Brokenships-utstilling var ikke rettlinjet. Første hinder var av økonomisk art, prisen var fire ganger høyere enn vår budsjettpost for midlertidige utstillinger. Kunne museet innvilge en så kostbar utstilling? Vår seksjon forhandlet med ledelsen i flere runder, fordi det å skape relevans involverer å tørre å løpe en risiko (Nielsen 2015:365). Da museet til sist besluttet å ta inn utstillingen, ble det avgjørende argumentet at konseptet realiserte et viktig punkt i Alta Museums strategiplan: målsettingen om å aktivt inkludere lokalbefolkningen i vår utstillingsproduksjon (Alta Museum 2016:2). Brokenships-konseptet kunne for oss virkeliggjøre en type museumspraksis hvor publikum ble «reposisjonert fra passiv forbruker til en aktiv medprodusent» (Lanz og Montanari 2014:17) og gikk fra å være «users and choosers to makers and shapers» (Cornwall og Gaventa 2001:50). Brokenships bar i den forstand på kimen til en mulig endring i relasjonen mellom museum og publikum, som kunne bidra til å begrense museal autoritet. Jeg skal i denne artikkelen prøve å svare på to spørsmål: Hvordan bidro Brokenships-konseptet til å fremme relevans, deltagelse, dialog og inkludering av vårt lokale publikum ved Alta Museum, og hvordan aktualiserte et internasjonalt utstillingskonsept lokale og særegne tapsopplevelser?

Alta Museum ble det første museet i Norge som lagde en egen versjon av Brokenships. Museet måtte samle inn gjenstander lokalt som skulle komplementeres med gjenstander fra den internasjonale samlingen. Vi var en gruppe med fagansatte ved museet som jobbet med utstillingen. Jeg, som daværende seksjonsleder, var hovedansvarlig. Seksjonsleder for markedsavdelingen Anita Tapio, museumslektor Kristin Nicolaysen, konservator Lena Karlstrøm og driftsleder Jan Roger Eriksen var medarbei-

dere. Vi jobbet ikke som isolerte aktører; alle avgjørelser ble fattet i åpen og tverrfaglig dialog i forkant og underveis i utstillingsperioden. Alta Museum ble i realiteten en arbeidsplass både for selve utstillingsproduksjonen og for min analyse av utstillingen. En museal fremstilling av hjertesorg ble en emosjonell, annerledes og meningsfylt opplevelse, både for museet og for vårt publikum. Det var ikke uproblematisk, og arbeidet var til tider meget krevende. Brokenships ble allikevel et eksempel på hvordan en spesifikk museal praksis kan skapes gjennom utstillingsproduksjon. Denne artikkelen representerer på så måte et kunnskapsgrunnlag, som kan illustrere hva slags sted et museum faktisk kan være.

Et internasjonalt konsept i en lokal kontekst

What can one do with the frail ruins of a love affair? ... A safe place for public commiseration ... A place to store all the painful triggers of past loves ... (Vištica og Grubišić 2017:6–7).

Konseptet til Museum of Broken Relationships innebar å skape et offentlig sted som skulle ta vare på og dele menneskers personlige gjenstander og historier om kjærlighetsbrudd. Vi søker nære relasjoner, og vi sørger når våre relasjoner brytes. Kjærlighetsbrudd representerer en betydelig emosjonell belastning som kan skape psykisk stress assosiert med økt risiko for depresjon (Larson og Sbarra 2015:405). Allikevel eksisterer det få offentlige arenaer eller ritualer i vårt samfunn som markerer samlivsbrudd, som tillater oss å uttrykke hjertesorg, og som kan hjelpe oss å håndtere slike livsomveltninger. Følelser rundt brudd skjules ofte i en privat sfære. Mange fremstiller seg selv med en kontrollert fasade

hvor idealisert perfektjonisme råder. I vår tid blir noe så «komplekst, mirakuløst og magisk» som menneskelig samhandling ofte redusert til en status i sosiale medier (Vištica og Grubišić 2017:8). I kontrast til dette vedholder Brokenships-konseptet viktigheten av å verdsette det vanskelige ved å gi sorgen til hver enkelt av oss en stemme:

Unlike destructive, self-help instructions for recovery from grief and loss, the Museum offers the chance to overcome an emotional collapse through creativity ... You are not alone! (<https://brokenships.com/explore?open=about-museum>)

Brokenships-konseptet bygger på en påstand om at du kan komme styrket ut av sorg hvis den bearbeides og deles. Det er trøst i å vite at du ikke er alene. Bidragsytene tilbyr en rensende opplevelse ved å sette ord på sin historie og skille seg av med gjenstanden som symboliserer den tapte kjærligheten. Larsen og Sbarra (2015:400) konkluderte likeså i sin studie av romantiske kjærlighetsbrudd med at når en person bruker ord til å beskrive sitt brudd, formes forbedret selvinnsikt, velvære og man kan gjen-skape ens identitet separert fra partneren, som over tid skaper psykologisk fremgang.

Olinka Vištica fortalte meg under arbeidet med utstillingen at konseptet vant gjenklang blant folk, og gjenstander har blitt donert til museet i en jevn strøm siden det ble opprettet:

Uansett hva motivasjonen for å donere personlige eiendeler kan være – om det dreier seg om ren ekshibisjonisme, terapeutisk frigjøring eller enkel nysgjerrighet – likte folk ideen om å stille ut sin emosjonelle arv som et slags rituale, en høytidelig seremoni. Samfunnet vårt anerkjenner ekteskap, begravelser og selv

skoleavslutninger, men nekter oss en formell anerkjennelse av et brutt forhold, til tross for den sterke følelsesmessige virkningen det har. Sagt med ordene til Roland Barthes (1977): Hver lidenskap har i siste stund sin tilskuer ... det finnes ikke noe amorøst offer uten et avsluttende teater. (Fra Brokenships-utstillingens introduksjonstekst)

Brokenships-konseptet omhandlet kjærlighetsbrudd, et tema som er kjent, relevant og meningsfylt for de aller fleste: «For anyone who has ever caught a flicker of love and seen it disappear» (Vištica og Grubišić 2017:5). Folk fra ulike bakgrunner inviteres til å bidra aktivt til museets utstillingsproduksjon ved å dele egen hjertesorg. Dette publikumsfokuset gjør Brokenships-konseptet egnet til å utforske et mer demokratisk musealt ståsted. Museet kan slik være et sted som verdsetter folks erfaringer, «tilbyr personlig vekst, transformasjon og helbredelse» (Varutti 2023:72; Morse 2021). De mange Brokenships-utstillingene vist verden rundt representerer nettopp 'et avsluttende teater' for de som velger å delta.

Men ifølge Simon (2016:21) er det ikke tilstrekkelig for museer bare å være tematisk relevante og meningsfulle. Publikum må likevel *velge* å bruke sin tid på museet. Dette er relevanst teori i forlengelse av Wilson og Sperbers (2004:609) analyse av hvordan man overfører og mottar informasjon gjennom tale. For å bli et relevant valg må informasjonen som tilbys, stimulere en kognitiv effekt som skaper mening, som er ansett som viktigere enn innsatsen som kreves for å oppnå ny informasjon. For å realisere en Brokenships-utstilling ved Alta Museum måtte vår lokalbefolkning anse konseptet som relevant nok til at de valgte å delta. Gruppen som arbeidet med utstillingen ved Alta Museum, gjorde derfor et metodisk

valg tidlig i planleggingen om å aktivt bruke og utvide konseptet, nettopp for å gjøre det mer lokalt relevant. Det internasjonale Brokenships-konseptet handlet i all hovedsak om tapt kjærlighet, men utstillingsgruppen innledet umiddelbart debatt og diskusjon rundt hva vi kan gjøre og ikke gjøre innenfor disse rammene. Simon (2016:68) påpeker at det å skape relevans ikke bare handler om å endre innholdet i opplevelsene museet tilbyr, men å metaforisk bygge nye dører inn til museet. Utstillingsgruppen valgte å inkludere flere ulike typer brutte relasjoner. Flere ulike typer brudd tilsvarer flere slike 'nye dører', som gjorde utstillingen relevant for flere.

Denne utvidelsen av konseptet materialiserte seg på to plan. Først bestemte utstillingsgruppen at brutte relasjoner kunne inkludere død. I starten av innsamlingen, i dialog med mulige givere, ble så museet spurt om vi kunne inkludere brudd på samisk kulturell identitet, som konsekvens av fornorskning. I vår fortolkning av konseptet var publikums stemme verdsatt, derfor valgte vi å legge konseptuelle begrensninger til side ved å åpne konseptet ytterligere. Museet ville invitere inn og aktualisere slike lokale erfaringer som er av relevans for mange i Alta-samfunnet. Ved å inkludere død og tap av kulturell identitet valgte vi som fagansatte å gi slipp på noe av vår autoritet ved å la publikums innspill og fortolkninger utvide konseptet. Dialog avfødte ny kunnskap om hvilken form en Brokenships-utstilling kan ta. Ifølge Black (2012:8) er dette selve essensen i et samhandlende og inkluderende museum.

Utstillingsgruppen var også i dialog med Brokenships grunnleggere, som godkjente våre konseptdringer. Olinka Vištica fortalte oss under arbeidet med utstillingen at vår lokale samling ble en usedvanlig mørk versjon av Brokenships. Allikevel er Broken-

ships et 'feel-good'-utstillingskonsept som utfordrer våre ideer om sorg, kjærlighet og kulturarv, fordi historiene, selv de triste, belyser menneskets evne til å overleve, til å søke glede og finne en vei videre etter brudd.

Innsamlingen: «Har du noen gang hatt hjertesorg?»

Vi vil gjerne takke alle de anonyme minnebærerene, fordi deres forgangne kjærligheter gjorde dette museet mulig. (Sitat fra introduksjonstekst i utstillingen ved Alta Museum.)

Alta Museums lokale versjon av Museum of Broken Relationships avhang i sin realisering av anonyme bidrag av personlige gjenstander fra vårt publikum. Pabst, Johansen og Ipsen (2016) beskriver hvordan museer i økende grad samarbeider med sin lokalbefolkning og verdsetter personlige beretninger. Der personhistorier tidligere ble brukt bare for å 'krydre' den store historien museene fortalte, er målet nå å få frem alternative og individuelle historier for å synliggjøre den variasjon og kompleksitet som eksisterer i samfunnet (Pabst, Johansen og Ipsen 2016:10). Om de blir tatt på alvor kan de gjøre museer til dagsaktuelle og relevante dialoginstitusjoner. I Brokenships-konseptet er de personlige historiene satt i sentrum: «It is a museum about you, about us, about the ways we love and lose» (<https://brokenships.com>). Men ville Brokenships-konseptet oppleves som meningsfylt nok til at museet ville motta lokale bidrag? Var folk villige til å skilles fra sine minnegjenstander? Og hva slags historier og gjenstander ville museet få fra vårt publikum? Vårt innsamlingsarbeid ble omfattende og preget av utstrakt, aktivt oppsøkende virksomhet for å fremme lokalt engasjement.

Utstillingsgruppen lagde en oversikt over et mangfold av sosiale arenaer i Alta, frivillige organisasjoner, lag, foreninger, bibliotek, skoler, institusjoner, bedrifter og kultursentre.¹ Vi utviklet et manus og fordelte steder mellom oss i gruppen før vi reiste rundt til disse små og store forsamlingene og møtte folk ansikt til ansikt for å spre vårt budskap. Ved hvert møte ble en kort presentasjon av Brokenships-konseptet etterfulgt av en oppfordring om bidrag. I henhold til relevanstheori var ordlyden i det vi kommuniserte verbalt til vårt publikum i innsamlingsarbeidet avgjørende for å skape et lokalt engasjement for konseptet, som igjen kunne fremme deltagelse. Det hjalp, syntes vi, å bryte isen med en rett-på-sakt tilnærming, med humoristiske undertoner og betimelige kunstpauser: «Ja, nu ska vi snakke om de nære ting. Har du noen gang vært forelska? Har du noen gang hatt kjærlighetssorg, eller mistet noen nær deg? Eier du en gjenstand som ikke lar deg glemme? Nå kan du anonymt gi din gjenstand og dele bruddets historie i vår nye utstilling. Alta Museum skal lage en utstilling som gir sorgen en stemme, og kanskje akkurat DU og dine livserfaringer kan bidra.»

Som beskrevet hadde utstillingsgruppen valgt å benytte en mer inkluderende definisjon av brutte relasjoner:

Alta Museum håper på stort lokalt engasjement så vi kan gjøre Brokenships-konseptet til vårt eget. Derfor ber vi deg åpne ditt hjerte, let i skuffer og skap, del dine innerste historier, og skill deg av med

dine kjære minneting. Det trenger ikke være gullringen, eller noe dyrt og stort. Vi har kun ett krav: For å minske kostnadene våre ber vi om relativt små gjenstander og korte, men ekteføyte, historier. Utover dette er alt mellom himmel og jord relevant, så lenge tingen er knyttet til en brutt relasjon. Og brutte relasjoner defineres i denne utstillingen hovedsakelig som brutte kjærlighetsforhold. Men kan også omhandle tap av identitet eller det å miste familiemedlemmer og venner ved død eller migrasjon.

Vi begrunnet også bidrag i henhold til konseptet, at det å knytte minnet om et brudd til en gjenstand og en beskrivende tekst kan være en selvhelbredende handling (Vištica 2017:8).

Bidragstjerne kunne logge sin historie i et samtykkeskjema på en nettside (<https://www.brokenships.com/?open=contribute>), hvorpå de mottok en e-post med instruksjoner om å signere samtykkeskjemaet og sende gjenstanden til museet.² Tross vår oppfordring om å sende med posten valgte mange å levere gjenstanden sin med et personlig oppmøte ved museet, med forklaringer som «vanskelig å si farvel ...» eller «jeg ville følge gjenstanden helt frem ...» eller «jeg bor rett ved, så det var mer lettvent enn å poste ...». Men for enkelte ble avleveringen alt annet enn lettvent. Noen gikk frem og tilbake mellom skranken og døra flere ganger før de klarte å forlate gjenstanden fysisk. Personlige avleveringer endte ofte med følelsesladde samtaler mellom

---

1. I innsamlingsarbeidet besøkte vi blant annet Gula sjøsamiske forening, Alta Kvenforening, Kvinnenettverket Quann, Alta bibliotek, Alta folkehøyskole, Seniorsangen, Altafjord kystlag, ulike utenlandske foreninger, Ungdommens hus og Alta Historielag.

2. På samtykkeskjemaet hvor givere delte sin historie, kom det tydelig frem at alle ansatte som jobber med utstillingen, har taushetsplikt, at alle bidrag ble anonymisert i utstillingen, og at ved signatur gis samtykke til å donere sin gjenstand til Museum of Broken Relationships, som ikke er returnerbar. Samt at samtykke gis til at deres historietekst kan brukes, lagres og publiseres på ulike fora som samlingsarkiv, hjemmeside, utstilling og forskning ved Alta Museum og ved Museum of Broken Relationships.

bidragsyter og museumsansatt. Når et tydelig behov for å snakke ble uttrykt, var det vanskelig å ikke bli følelsesmessig involvert: «Jeg ser du er opprørt ... Skal vi sette oss på mitt kontor og snakke litt over en kopp te?» Slik havnet utstillingsgruppen i situasjoner hvor vi fikk en rolle i folks sorg-håndtering, en oppgave vi som museumsansatte hadde lite eller ingen erfaring med. Som Silvén og Björklund (2006:14) konstaterer burde allikevel manglende psykologisk kompetanse ikke bli en unnskyldning for å slippe å engasjere seg med det vanskelige ved museer. Denne form for nærhet har en verdi i seg selv (Bäckström 2016). Ved at vi tillot nærhet, skapte vi verdifulle menneskemøter og en opplevelse for våre besøkende at museet verdsatte deres livserfaringer.

Som beskrevet av Varutti kan slik affektiv kuratering som i Brokenships resultere i en problematisk prosess som ikke så lett lar seg «forutse eller kontrollere» (2023:71). I rommet mellom vår agenda om å lage en emosjonelt engasjerende utstilling og publikums subjektive reaksjoner kan det oppstå misforståelser, tap av kontroll og intensjonskonflikter. Museal utforskning av samfunnsaktuelle tema som er tabubelagte eller kontroversielle, som i dette tilfellet brudd, kreves «særskilte hensyn og individuelle løsninger» (Pabst, Johansen og Ipsen 2016:8). Medvirkningen handler nettopp om å gi slipp på museets kontroll på utstillingens innhold. Det var givernes valg hvilke personlige bruddhistorier de ville dele. Men dette er en krevende museal praksis, og de museumsansatte var noe uforberedt på å håndtere de sterke sorgreaksjonene som oppstod. Det ble en psykisk påkjenning, og i øyeblikket måtte vi bare stå i det og være åpne for det som kom. Å interagere med mennesker i sorg gjorde at vi ble tvunget til å gå ut av vår rolle som ansatt og isteden møtes som menneske til menneske. Det

eneste vi kunne tilby, var sympati og et lyttende øre. Som påpekt av Silvén og Björklund (2006) er det ikke behagelig å være en ansatt når museer bryter konsensus ved å nærme seg tema som er vanskelige, problematiske og tabubelagte. Grunnleggende retningslinjer gis av ICOMs etiske regelverk, men vår erfaring med Brokenships viste at det trengs mer veiledning på de konkrete og etiske utfordringene som skapes av en medvirkning som dette (Pabst, Johansen og Ipsen 2016:10).

I vår oppsøkende virksomhet fikk utstillingsgruppen umiddelbart betydelig respons i samtale med folk. Mange delte sine historier om tapte kjærlighet på stedet: «Kan æ donere en hel eske?» Likevel klikket få på lenken for å bidra til å begynne med. En måned før utstillingsåpning var vi i tvil om det ville bli et norsk Brokenships. Så, like før fristen gikk ut, begynte bidragene å strømme inn. Museet mottok til sammen 56 gjenstander. Mange valgte å skille seg av med sine minnegjenstander og sende dem «i eksil til Museum of Broken Relationships» (Vištica 2012:8). Giverne hadde blitt berørt, og deres valg om deltagelse i utstillingen kan tolkes som en opplevelse av at konseptet som gav mening, verdi og relevans.

Gjenstandene: «Anonyme minnebærere av forgangen kjærlighet ...»

Hverken folk eller ting kan noensinne bli fullstendig glemt og forkastet ... Og hvis disse varierte og elliptiske gjenstandene og historiene formidler noe universelt om deres fortellere, så er det beslutningen om å forlate ensomheten, ønsket om å dele, og lengselen etter å bli forelsket igjen (Sitat fra utstillingens introduksjonstekst.)

Gjenstandene Alta Museum mottok ble en samling preget av et overveldende mangfold: dukkehus, fars gamle sko, parfymeflaske, dikt, tørkede blomster, CD, teddybjørn, T-skjorte, forlovelsesring, brosjé, rød plastblomst, brudesko, slips, jeans, brudeantrekk i skinn, kinobilletter, mynt, julekalender, vietnamesisk dukke, påfuglfjær, potet og bursdagskort, nøtteskall, vase, samiske dukker og smykker. Museet mottok mange strikkeplagg i form av ullsokker *læsta*. Det er kaldt i nord, og de mange bidrag av ullplagg var kanskje et vitnesbyrd om at mye kjærlighet legges i en varm sokk, både de man får og de man strikker og gir til andre.

Det er ikke bare museer som bevarer gjenstander. Mennesker og familier har sine egne ivaretatte gjenstander (Johansen og Asvaldsdottir 2012:3). Enkelte ting er meningstunge, viktige og levende for dem som vet hvordan tingen er forbundet med sterke hendelser og opplevelser i deres liv (Silvén og Björklund 2006:5). Historiene deler viktig innsikt i og kunnskap om hvordan mennesker i vår tid knytter følelser, mening, minner, identitet og kulturarv til de fysiske gjenstandene vi omgir oss med.

Grunnleggerne av Brokenships beskriver konseptet som universelt, gjenkjennbart og allmennmenneskelig. Allikevel vil utstillingene fra ulike steder uunngåelig blir farget av lokal kultur og historie. Diversitet oppstår fordi publikum selv fra sted til sted lager innholdet. I en utstilling skjer det en produksjon av kunnskap som er situert, aldri objektiv, og som alltid skjer i grenselandet mellom historiske, teoretiske og sosiale kontekster (Bäckström 2016:15).

Gjenstandsbidragene representerer «autentiske snapshots av menneskelig erfaring i verden akkurat nå» (Vištica og Grubišić 2017:

9), og slik blir denne utstillingen også en inngangsport til å lære noe om Altas samfunn.

I etterkant av utstillingen kontaktet jeg tre av bidragsyterne og intervjuet dem med åpne spørsmål om hvordan de opplevde sin deltagelse i Brokenships:³

Forholdet var vevd inn i hele min eksistens ... Og smerten da det ble slutt, var like sterk som ved et dødsfall. Men uansett hvordan sorgen så ut, ville jeg hedre minnet og løfte det frem. En emosjonell opplevelse som var bra på det stedet jeg var på da ... Jeg la mange følelser i den tingen og sendte den på reise, for å få følelsene omplassert og få distanse til sorgen. ...

Veldig symbolsk å gi den fra seg, samtidig fikk den tingen leve videre der ute for seg selv. Det handlet ikke om tingen, men det den tok med seg, en del av meg inn i museet.

Sterkt at min historie kunne bli en del av de felles historiene til oss i Finnmark. Jeg har noe å bidra med. Det å tørre å la min historie få en plass kan hjelpe andre som står oppi det. Det ble en reise for meg, det å skrive teksten og å velge gjenstand hjalp meg i egen sorgprosess ... Veldig fint å være med. Og det handlet for meg ikke om å dyrke det triste, men om å verdsette det fine. Det handlet om kjærlighet, og hadde det ikke gjort så veldig vondt, hadde det ikke vært kjærlighet. Kjærlighet har sin pris.

Samlet sett representerte alle de lokale bidragene en sorgpreget versjon av Brokenships. På grunn av vår utvidelse av konseptet

3. Utover samtykket giverne gav ved sitt gjenstandsbidrag, har disse informantene også gitt samtykke til å intervjues og til at intervjumaterialet kunne brukes i en artikkel. De har også fått mulighet til å vurdere og godkjenne fremstillingen av deres sitater underveis i skrivearbeidet med denne artikkelen.

hadde museet mottatt mange gjenstander som representerte død, men også mange særs triste og mørke kjærlighetshistorier. Vištica fortalte oss at da hun skulle komplettere vår samling med gjenstander fra den internasjonale samlingen, valgte hun ut flere humoristiske historier i et bevisst forsøk på å balansere ut det melankolske inntrykket. Dette for å bevare Brokenships-konseptets budskap om helbredelse, emosjonell støtte og menneskets evne til overlevelse.

«Kjære lille du, du e ikke aleina ...»

Som konsekvens av å utvide konseptet i vårt lokalt situerte Brokenships mottok Alta Museum en helt særegen type gjenstander som representerte brudd på kulturell identitet som konsekvens av fornorskningsspolitikk. Som beskrevet utførte utstillingsgruppen en konseptutvidelse for å fremme relevans for flere, og ideen om å inkludere brudd av kulturell identitet oppstod tidlig i innsamlingsarbeidet i dialog med mulige bidragsytere. Når også de utenfor museets vegger så potensialet i en lokal konseptutvidelse, ble utstillingsgruppen inspirert. Museer er møtesteder som skal tørre å vekke debatt og berøre samfunnsaktuell tematikk. Derfor valgte vi å anerkjenne slike erfaringer som relevante innenfor Brokenships-konseptet. Dette er i tråd med Janes og Sandell (2019:14), som fremhever at museumsaktivisme som dette er nødvendig. Først når «verdier som ydmykhet, sammen-veving, åpenhet, empati og dialog» ligger til grunn, kan museer adressere relevante samtidsutfordringer og bidra til positiv endring også utenfor våre vegger.

Utstillingsgruppen grep derfor muligheten til å utforske hvordan fornorskningss-

og assimileringsspolitikken, utført av den norske stat med målsetting om å erstatte samisk språk og kultur med det norske, forårsaket personlige brudd i kulturell tilhørighet og identitet, tap av språk og kunnskap om egen kultur (Minde 2010). Dankertsen (2014;2022:2) skriver om hvordan slike brutte relasjoner har skapt kollektiv historisk traume og sorg blant mange samer, som påvirker nåtidige relasjoner. En fortid med fornorskning har fortsatt store konsekvenser for enkeltindivider og grupper i dag. Dankertsen (2014:12; 2022:5) hevder at en anerkjennelse av denne tapsopplevelsen er viktig for å styrke samisk felleskap i samtiden.

Et eksempel på en gjenstand hvor giveren fortolket sitt Brokenships som brudd med sin kulturelle identitet, var en innrammet versjon av et selvskrevet dikt (se fig. 1 neste side). Bidragsyter fortalte oss at «dette var diktet jeg skrev da jeg endelig turte ...».⁴

Diktet deler en personlig beretning om å ikke kjenne sitt samiske opphav på grunn av fortielse, sorgen og sinnet over det tapte, etterfulgt av stoltheten over å ta samisk identitet tilbake. Sagt med giverens egne ord under et intervju etter utstillingen:

For meg er forsoning å ikke være sint og trist mer. Jeg føler sinne over det som har blitt påført mitt folk. Jeg prøver å forsones meg med det jeg ble fratatt. Det har skjedd og det var ikke riktig, jeg vil komme dit at jeg kan leve med det. Jeg har bare bruddstykker av min egen kultur, mye har forsvunnet på veien. Jeg lever i det samiske uten å vite hva jeg mangler, rotløs i min egen kultur. Men nå tar jeg det tilbake. Er på evig leit,

4. Anonymisering er et viktig prinsipp i Brokenships, dog like viktig er giverens intensjoner. Dette bidraget ble utstilt med giverens navn etter giverens ønske. I denne artikkelen er alle gjenstander og informanter anonymisert, derfor anonymiserer jeg også dette bidraget slik at alle kilder er fremstilt enhetlig.

Kjære lille du, du er ikke aleina ...
Kanskje datt du åver det i lokalhistorien
eller ei søster førtælte dæ det
Kanskje trudde du ikke på det ville ikke tru...

Kanskje kjente du språke du ikke fārstår
spille på vare strænga i dæ
Kanskje folte du jåiken fylle ditt jærte
me nåkka ... gått
Kanskje har du bare visst det

Kanskje søkte du i fålkætellingan
fikk det bekræfta...

Kanskje va det vanskeli å ikke kunne
dele med nån
varmen som spredde sæ i dæ, fra fot til isse
Spenninga ved å oppdage det ulåvlic
Kanskje va det vanskeli
å ikke kunne førtælle mor di
om gledn sām fylte dæ
Å ikke kunne førtælle far din
om roen i sinne
åver endeli å vite kæm du e
Vite kor du kårmer fra
Vite kor du har det fra

Kanskje bynnte du å søke ætter mer vitn
Folte at du måtte finne ut
alt om dæm før dæ
At du måtte vite alt om ka sām skjedde
Alt om kor det blei av

Når vissheta kårmer, å historien blir kjent
har du kanskje kjent sinne

Sinne mot dæm
sām tok fra dæm sitt morsmål
Sām tok fra dæm ståltheta åver si fārtri
Sām fārnbøy dæm
å hedre sin far og sin mor
Sinne mot dæm sām lot det hær skje...

Når vissheta kårmer, å historien blir kjent
har du kanskje følt sårgen

Sårgen di bæstemor bar
når ho ikke kunne fārmidle
kjerliheta
til sin lille sønn
på språke sām va hennes

Sårgen når ho ikke lenger kunne synge
di værstan ho sjøl fikk
i vuggegave

Sårgen din åldefar bar
når historian han elska å førtælle
blei fatti å flat på et fræmmed språk

Værstan og historian sām fārsvant...

Kanskje har du følt sårgen
åver sjøl å ikke ha lært
det myke språke sām skulle vært ditt

Kjære lille du, du er ikke aleina!

Kjære lille store du
det er du sām er vælsigna
me rikdåmmen det e
å slippe take på skammen
å finne fred med di fārtri
å finne tilbake til kæm du e

De e du sām har oppdaga
den rikdåmmen kultur kan je dæ
Sām kan føre den vidre
til dæm ætter dæ
me stålthet å glede

FIGUR 1: Fotografi av innrammet dikt gitt som gjenstand til Brokenships-utstillingen.

egentlig. Leter etter det som er mitt og som skulle vært mitt, og finne tryggheta i det. Jeg har bare bruddstykker, men jeg plukker med meg alt som kommer.

I sin livstid har giveren opplevd en overgang fra en situasjon hvor samisk kultur var nesten usynliggjort, til noe giveren i dag kan være stolt over. Men giveren forblir søkende og må takle den emosjonelle tvetydigheten som oppstår i forsøk på å finne nye måter å artikulere sin samiske tilstedeværelse og identitet på (Dankertsen 2022:5). Giverens erfaringer og opplevelser kan bidra til vår forståelse av temaet fornorskning. «Det som fra ett perspektiv fremstår som et enkelt menneskes traume og motgang, blir fra en annen vinkel biter i det store puslespillet som er vår samtid, og som skildrer sammenhenger som det er viktig å fortelle om» (Silvén og Björklund 2006:10). Og som påpekt av Bäckström (2016:41) har konflikter, friksjon, motsetninger og usikkerhet også en plass innenfor museal utstillingsproduksjon.

Fortielsen av samisk språk og kultur etterlot få rom som tillot å uttrykke følelser i tilknytning til kulturelt tap. Giveren av diktet forteller at det å skrive ut ting, sette ord på følelser og fortelle sin historie gjennom poesi hjalp i egen forsoning. Utstillingsgjenstander som dette kan representere en offentlig visualisering av kulturelle brudd som kan bli steg på veien mot forsoningen og en anerkjennelse av samisk kultur og identitet som verdifull.

Utstillingsrommet: Scenen er satt ...

For å sette gjenstandene i fokus, og for å hedre skapernes beskrivelse av Brokenships som et kunstprosjekt, valgte utstillingsgruppen å designe utstillingsrommet med et stilrent preg. Sorte vegger i et rom fylt av

hvite pidestaller, noen smale, firkantede med kun en gjenstand, og noen rektangulære, med flere gjenstander og tilhørende etiketter.

Konvensjonell museal praksis har lenge fremmet en helhetlig tilnærming til historien og kulturarven museene belyser. Med utgangspunkt i fagkunnskap lagers en rik fortolkende kontekst hvor originale og unike gjenstander samles inn og settes i scene (Bitgood 2014:83). I den forstand representerer Brokenships en annerledes type museumsutstilling som overskrider samtidens etablerte måter å lage utstillinger på, fordi gjenstandene som samles inn og stilles ut er kun forent av å være individuelle vitnesbyrd om brutte relasjoner. Gjenstandene presenteres uten den kategorisering, systematisering og kontekstualisering som vanligvis preger kuraterte utstillinger, hvor gjenstandene er omhyggelig utvalgt av museets fagansatte. Utstillingsgruppen valgte også å ikke bruke glassmonter, inspirert av Taussigs (2004:315) påstand om at glass skaper avstand mellom publikum og gjenstanden: «Starting with the smashing of the vitrines whose sole purpose is to uphold the view that you are you and there is there and here you are – looking at captured objects, from the outside ... ». Publikum skulle stå fritt til å lese historiene og ta gjenstanden nært i øyesyn og berøre den. For noen kan denne mangelen på trygge rammer som faglig kontekstualisering og monter gir, gjøre at utstillingen oppleves forvirrende og uvant. Men på den andre siden kan denne åpenheten gi rom for publikums egne fortolkninger og følelsesmessige, sensoriske responser.

I det Varutti (2023:62) beskriver som 'affektiv kuratering', eksperimenterer museer i dag med en utstillingspraksis spesifikt rettet mot å påvirke publikums følelser og skape emosjonelt engasjement, mening

FIGUR 2: Fotografi av Brokenships-utstillingen ved Alta Museum.

og relevans. Utstillingsgruppen valgte å inkludere flere visuelle elementer som kunne berøre og samtidig synliggjøre lokal valør på vår Brokenships-utstilling; vår egen form for affektiv kuratering. Stemningsskapende sitater kunne skimtes i skinnende, mørke bokstaver på de sorte veggene: «The sight that met us in Alta was difficult to look at. Everything was just ruins»⁵ (uttalt av H. Nygård i forbindelse med et DKS tilbud ved museet). Det er museers oppgave å si noe essensielt om mennesker som skaper et ekko på tvers av tid og rom. Sitatet beskriver etterkrigstidens ruiner som følge av den brente jords taktikk. Utstillingsgruppen ville illustrere hvordan utstillingsbidragene inngår i en større meningssammenheng enn det rent individuelle. Ved å lage en visuell referanse til de brutte relasjoner som fulgte i kjølvannet av andre verdenskrig, åpnet vi opp for lokalhistoriske erfaringer som har preget Alta-samfunnet frem til vår tid. Neste sitat ble uttalt av Hilde Søraa i forbindelse med en utstilling ved Alta Museum i 2017: «I didn't

know my father talked Sami until after he passed away» (Johansen 2017:2).⁶ Dette refererte til de lokale gjenstandene museet mottok som beskrev brudd med samisk identitet som konsekvens av fornorskning. Og til sist, et sitat av E. Ahbez, som hyllet kjærligheten: «The greatest thing you'll ever learn is just to love, and be loved in return.»

I tråd med den minimalistiske sort-hvitt-stilen ville utstillingsgruppen inkludere et kunstverk i hvitt som kunne smykke de sorte veggene i utstillingsrommet. Vi inviterte den lokale kunstneren Linda Zina Aslaksen til museet, hvor jeg presenterte utstillingen for henne. Utstillingsgruppen gav kunstneren fritt spillerom til å tolke Brokenships kunstnerisk og til å velge motiv. Ved å inkludere en samtidskunstners egne fortolkning fikk museet enda et nytt perspektiv på utstillingen (Bodo 2012). Aslaksen valgte å male et dekorativt tre med dype røtter som for henne var en visuell assosiasjon til kjærlighets- og familieband. Treet strakte seg over i et abstrakt design i

5. Vi valgte å ha disse veggstatene på engelsk siden museet har en stor andel engelskspråklige besøkende i visningsperioden.

6. Uttalelsen ble gjort i utstillingskatalogen til utstillingen «Na, maid dál? Samisk kulturarv på vei hjem».

overkant av veggene med assosiasjoner til nordlys. Kunstnerens bidrag ble dekorativt og gav museet en visualisering av konseptet i form av et tre. Samtidig som hun inkluderte enda en lokal referanse; Alta er kjent som Nordlysbyen.

Alle gjenstandene ble utstilt anonymt, bortsett fra to historier hvor givne selv ønsket å ha med sine navn. Historiene ble presentert på norsk og engelsk ved gjenstanden. En uredigert og personlig gjengivelse med ordene til givne om hva gjenstanden betød for dem, og hvordan den symboliserte en brutt relasjon. Disse gjenstandene får sin mening ut fra det de har vært med på. Det materielle og det immaterielle, de fysiske egenskapene og deres beretning, er uadskillige deler av givners personlige opplevelse (Silvén og Björklund 2006:9). Med like mange tekstforfattere som det var gjenstander, utviste utstillingstekstene stor variasjon i lengde, stil, ordlyd og innhold.

De 56 gjenstandene som ble samlet inn lokalt, skulle stilles ut med 35 utvalgte gjenstander fra den internasjonale samlingen. I utgangspunktet ønsket Olinka Vištica bare å inkludere 48 lokale gjenstander, slik at utstillingsrommet ikke skulle oppleves som overfylt. Men for utstillingsgruppen var historiene til hver enkelt bidragsyter mer verdifull enn et rent estetisk uttrykk, og i dialog med Vištica fikk vi til sist gjennomslag for å vise 51 av de lokale gjenstandene.⁷

Interaktivitet og respons: ord for sorg og ord for trøst

Stories that had once had meaning to only two souls immediately resonated

with an audience, strangers who recognized that heartache all too well (Vištica 2017:7).

Samtidig som utstillingsgruppen ville hedre den kunstneriske estetikken, tilrettela vi også for taktil interaktivitet, fordi vi ville gi publikum mulighet til å samhandle med utstillingen. Vi oppfattet aktiv deltagelse som viktig for å skape en publikumsrettet utstilling, og vi tilbød toveis kommunikasjon gjennom en hjerteformet selfieramme påskrevet «Broken or Not?», en gjestebok og to veggtavler med oppfordring om å dele «betroelser», «ord for sorg» og «ord for trøst» på små kort. Fortellingen er ikke ferdig fortalt, og vi inviterte publikum til å bidra til sorgens språk på en uhøytidelig måte. «Rommet endrer dem, og de endrer rommet» (Simon 2016:159). Responsen fra publikum var overveldende. Korktavlene ble fylt av skrevne tekstsnutter, små tegninger, hjerter og smilefjes, så mange at jeg måtte tømme tavlene flere ganger underveis i utstillingsperioden. Museet gav publikum en mulighet til å komme til orde, og responsen vitner om hvordan utstillingen ble brukt og mottatt (Silvén og Björklund 2006).

Alta Museum har stor internasjonal bredde blant våre besøkende, gjenspeilet i tekstene som var på blant annet engelsk, tysk, polsk, italiensk, spansk og kinesisk:

«I know you'll never love me, but I love you anyway, and that's ok.»

«Hi and all my love to all queer-fem folks! Keep on rocking!»

«Unnskyld, bestemor.»

7. Blant de fem gjenstandene som ikke ble utstilt, var en vase, et porselenssett og en parfymeflaske tatt ut fordi de var blitt knust i transport. Et bidrag var gitt uten skrevet historie i en forseglet konvolutt som bidragsyteren forklarte ikke måtte åpnes. Og et sett øredobber ble levert med en uleselig håndskrevet historie. Disse to ble tatt ut av utstillingen fordi de ikke var i henhold til konseptet om bidrag med både gjenstand og historie, og i begge tilfeller viste det seg vanskelig å oppdrive en historie fra givne.

FIGUR 3: Fotografi av interaktive veggtavler i Brokenships-utstillingen ved Alta Museum.

«Don't cry because it's over ... Smile because it happened ... -Jere- 2/7/18.»

«His name is Thomas. Now I call him Fuck.»

«Jeg er forelsket i en jente som er 15 år. Hilsen en gutt på 12 år. »

«Open relationship OR broken relationship? 27.07.18. Alta»

«Eksen min var ikke snill. Det så alle andre unntatt meg. Nå klarer jeg le av det og se at han virkelig var en slem fyr.»

«Although no words can take away the sorrow that you bare, may it be comforting to you to know that others care.»

Kortene inneholdt en variert blanding av gullkorn, visdomsord og klisjeer, både ektefølt og humoristisk. De besøkende var ikke passive, men interagererte på aktive og bevisste måter med utstillingens budskap. I

disse møtene oppstår det mening, dialog og relasjoner mellom publikum og utstillingen. Fellesskapsfølelser uttrykkes når publikum identifiserte seg med andres historier og samtidig delte sine egne, i tråd med konseptets helbredende 'du er ikke alene'-budskap. Noen av sitatene illustrerer publikums refleksjoner rundt konseptet, at det å dele er å hele. Gjennom slik interaktiv formidling fikk Alta Museum en verdifull anledning til å motta konkrete, skriftlige responser på utstillingen.

Utstillingsgruppen opplevde gjentatte ganger at vår mørke versjon av Brokenships berørte våre besøkende emosjonelt. Jeg observerte en amerikansk turist som tok til tårene etter å ha lest en av de tristeste historiene. Jeg henvendte meg til henne og sa, «this is an exhibition that carries a message of healing ...», men hun svarte, «No, I can't ...», og løp gråtende ut av utstillingen. «Sensory experiences are privileged portals to emotional experiences», hevder Marzia Varutti (2023:69). Museer kan være affektive steder som påvirker og skaper emosjo-

nelle reaksjoner i samhandlingen som finner sted mellom utstillingen og publikums subjektive minner, erfaringer, personlighet, forventinger og egenskaper (Varutti:62–63). Videre viser slike reaksjoner og interessen for skriftlig bearbeidelse på kortene at Brokenships-konseptet er inne på noe. Sitatene, mener jeg, illustrerer at museumsbesøkerne ønsker og griper muligheten, når den byr seg, til å skape mening for seg selv gjennom deltagelse og dialog (Black 2012: 10).

Utstillingen vekket interesse ikke bare lokalt, men også nasjonalt. Da utstillingen stod ferdig, ble vi intervjuet av NRK- og utstillingen ble omtalt i tidsskriftet *Museum*.⁸ «Hvite sokler danner små øygrupper i utstillingen Museum of Broken Relationships og inviterer på en oppdagelsesferd hvor gjenstander og tekster tar de besøkende med inn i andre menneskers tankekammer» (Sørstrøm 2018:1). Sørstrøm skriver at Alta Museum klarte å skape emosjonelt engasjement blant lokalbefolkningen i Alta på imponerende og tydelig vis. Antall donasjoner, påpeker hun, er en direkte indikasjon på at museet lyktes i å bygge tillit i innsamlingsarbeidet. Sørstrøm beskriver utstillingen som rørende, men også noe repetitiv, og hun etterlyser mer informasjon om utførelsen av det lokale innsamlingsarbeidet. Selv om det hadde vært interessant å inkludere mer om det, var museet pålagt kontraktsbaserte begrensninger.

Gjenstandene og historiene skulle stilles ut på sitt eget grunnlag, uten øvrig kontekstualisering utover introduksjonsplakaten skrevet av skaperne av Brokenships. I henhold til konseptet har nettopp denne salige blandingen av sårbare og rørende og sam-

tidig humoristiske historier og gjenstander en verdi i seg selv, som forteller noe om hva som er viktig i menneskers liv. I utstillingen observerte museumsansatte ofte at publikum responderte svært ulikt på de mange-fasettede gjenstandene. Der noen ville le av gjenstandene med underholdningsverdi, som de falske brystene som ble gitt av en ektemann, og som til sist ødela forholdet, ville andre gråte over historien om en far som forsvant inn i alzheimerens tåkeland. Black (2012:3) beskriver det som at «Samtidens publikum nekter å være passive mottagere av det museet tilbyr». Det viktigste for utstillingsgruppen var at utstillingen skapte respons, og at museet lagde rom for respons, og både de observerte reaksjonene, og de mange skrevne sitatkortene, vitner om at få besøkende forlot utstillingsrommet uberørt.

Formidling: «Nu ska vi snakke om de nære ting ...»

«Museenes publikum både teller og telles mer enn tidligere», skriver Hylland (2017:88). Dette økte fokuset på besøkstall er en konsekvens av et voksende krav, både nasjonalt og internasjonalt, om at museer skal være i dialog med, og ha kjennskap til, sitt publikum. Som påpekt av Hylland (2017:86) har en rekke «begrep på D – Dialog, Demokratisering og Deltagelse» – lagt føringer som utfordrer museenes publikumsrelasjoner. Publikum er nå i økende grad deltagere i museumsarbeid fordi folks kunnskap nå anses som relevant i museenes historiefortelling.

I fengende og nyskapende formidling ligger det et potensial til å bli mer dynamiske, demokratiske, overraskende og levende steder som setter publikum først.

8. En bidragsyter og jeg ble intervjuet til radioprogrammet Ekko. «Kjærlighetsorg på utstilling», NRK radio, 19. juli 2018.

Alta Museum har en målsetting om lokal medvirkning i vår utstillingsproduksjon og formidling, og Brokenships muliggjorde begge. Sorg over brutte relasjoner angår de aller fleste. Utstillingsgruppen benyttet Brokenships-utstillingen til å gjøre Alta Museums dører litt bredere og skape dialog og inkludering gjennom ulike formidlingsaktiviteter.

Alta Museum er privilegert med høye besøkstall grunnet vår verdensarvstatus, og gjennom utstillingsperioden ble det registrert 47 753 besøkende. Ved å sammenligne med besøksstatistikk fra tidligere år kunne jeg konstatere cirka 20 % økning i antall norske besøkende i utstillingsperioden. I kategorien lokale besøkende som besøker museet alene, var antallet høyere enn året før. For de øvrige kategoriene årskort, barnehage, skole og høyskole var antall besøkende omtrent likt. Gjennom formidlingen av Brokenships-utstillingen lagde museet nye dører for nye folk og fanget publikums oppmerksomhet på nye måter, med mulighet for både formell og uformell samhandling (Black 2005; Black 2012; Wilson og Sperber 2004; Bettum, Maliniemi og Walle 2018; Simon 2016).

Åpningen av Museum of Broken Relationships

På åpningen av vårt Museum of Broken Relationships lagde utstillingsgruppen et stemningsfullt arrangement som feiret og hyllet utstillingen og bidragene, og som lot publikum få føle på både sorg og glede. Scenen ble satt med Prosecco ved inngangen, fire ansatte på barkrakker rundt flygelet plassert midt i kafeen, med publikum rundt i en nær sirkel. Inspirert av variasjonen som eksisterte blant gjenstandene museet mottok, ville vi poengtere at det

finnes mange ulike typer kjærlighet og like mange typer brudd; fra de sorgfulle, sinte og undrende til de humoristiske. Ansatte leste opp utvalgte donasjonstekster og ledsaget hver type brudd med musikk, utvalgte låter fremført av sangeren Hege Sofie Nilsen, akkompagnert av pianist Nils Anders Mortensen.⁹ Jeg deler tre av de mange gjenstandshistoriene vi delte med publikum:

Gjenstand 42. Kinobiletter.

Låt: 'No more tears. (Enough is enough)' og 'Nå vil jeg skilles Johanne' 1 refreng. Jeg forelsker meg sjelden. Men jeg forelsket meg i deg. Aldri har jeg blitt så dårlig behandlet av en mann. Aldri har jeg vært med en mann som var så lite til å stole på som deg. Aldri har jeg vært med en mann som var så følelsesmessig ustabil som du. Aldri har jeg brukt så lang tid på å komme over noen som deg. Jeg har heller aldri vært så tiltrukket av noen som deg. Men nå har jeg tatt et valg. Jeg slipper deg aldri tilbake i mitt liv igjen, uansett hva du sier eller gjør. Din sjarmerende djevel... Disse kinobillettene har ligget i min lommebok lenge. Fra en av våre gode stunder. De ligger der og minner meg om deg. Men nå vil jeg ha deg ut av hodet mitt, ut av hjertet mitt, gå videre. Bli lykkelig igjen – uten deg. Du skal aldri få meg igjen!

Gjenstand 54. CD av Susanne Sundfør.

Låt: «You might say...»

To års kamp for å holde hodet over vannet. Barna var små, jeg hadde ikke tid til å tenke på meg selv, mine behov. Men omsider kunne jeg løfte blikket og der var du. På Internett. Du tok meg med storm. Jeg hadde et eget, lite hefte hvor jeg skrev alle dine fine ord om meg. Det

---

9. En fullstendig liste over låtene som ble fremført er tilgjengelig etter litteraturlisten.

var ikke noen bremses på i det hele tatt. Det var enten eller med deg. Du bodde langt borte, men kjørte den lange turen hit til meg annenhver helg. Du flyttet hit, jeg ville at du skulle bo for deg selv, men det var det ikke snakk om. Du flyttet inn. Det ble en heftig tid – og fungerte ikke i lengden. Jeg måtte be deg om å flytte ut igjen. Du tok det tungt. Du flyttet tilbake til meg – og ut igjen. Dro tilbake til der, du bodde før. Susanne Sundfør sin såre, voldsomme musikk treffer meg rett i hjertet og magen og er et sterkt og vondt minne om denne gode og vonde tiden.

Gjenstand 35. Smykke. Låt: «I'm Kissing you»
'Ikke glem meg' sa du da vi tok farvel. Du løsnat dåpssmykket i nakken din og la det i hånden min. Vi hadde kun kjent hverandre i to uker, men det var lenge de to beste ukene i mitt liv. Jeg tenker fremdeles på deg, og lurar på hva som kunne ha skjedd om vi ikke hadde tatt farvel der i den mørke sommernatten ...

De personlige historiene og musikken skapte en magisk stemning i rommet det er vanskelig å sette ord på. Sjelden var et publikum så lyttende og følelsesmessig engasjert. De nikket og smilte bifallende. Da Sputniks låt ble sunget, høstet det latter-salver; da konflikt og død ble beskrevet så vi tårer og gråt. Historiene vekket ydmykhet for livets mangfold og uforutsigbarhet. En giver som deltok på åpningen, beskrev det slik:

Det var veldig fint å ha et slikt ritual når tingene skulle presenteres for første gang, rammen rundt var varm og gripende ... Litt skummelt å se min lille hjertesorg som en del av det hele ... Utstilt med alle andres små, fine historier som allikevel er av stor betydning, selv om de handlet om dagligdagse og underkommuniserte ting. Jeg besøkte utstillingen flere ganger etter åpningen.

«Alle hverdagens ting inngår i framtidens historie» (Silvén og Björklund 2006:5). Gjennom Brokenships-utstillingen ble museet et sted som dannet relasjoner mellom folk og gjenstander, hvor opplevelsen var i sentrum, ikke bare forklaringer (Bjerregaard 2014:118). Og på åpningen lyktes museet i å skape et rom som tillot publikum å dele sorg, å kjenne på allmennmenneskelige følelser man alle bærer på, men sjelden deler i fellesskap. Det er nettopp gjennom slik formidling at relevans oppstår og kan defineres (Nielsen 2015:366).

Heldagsseminar: «Tap, sorg og lindring»

Inspirert av Brokenships-konseptet valgte utstillingsgruppen å arrangere et lukket heldagsseminar med tema sorghåndtering. De inviterte deltagerne var studenter fra faget sosialmedisin ved Norges arktiske universitet, Campus Alta. Vi satte sammen et panel av fagfolk fra ulike profesjoner som jobbet med tematikken tap, sorg og lindring, for å danne en arena for utveksling av refleksjoner og erfaringer rundt sorghåndtering.¹⁰ Museer kan finne sin hensikt ved å skape sammenfall mellom institusjonens

10. Heldagsseminaret ble gjennomført ved Alta Museum den 20. mars 2018 med følgende innlegg: «Møte med uønskede hendelser», Eli Synnøve Skum Hanssen, beredskapskoordinator Alta kommune; «Mening, tap av mening og meningsløshet», Øyvind Oksavik, sogneprest Alta kirke; «Sorgen har mange ansikt», Jon Tore Martinsen, daglig leder ved Sisa Kultursenter; «Med krig og flukt i bagasjen», Amina Awad, hjelpepleier. Awad kom til Norge fra Somalia i 1999; «Hvordan bruke gjenstander og narrativer i sosialt og sosialpedagogisk arbeid», Liv Bodil Eide, universitetslektor ved Institutt for barnevern og sosialt arbeid, Norges arktiske universitet.

mål og publikums interesser (Simon 2016: 92–93). I dette seminaret ble vår formidling relevant og sammenfallende med sosialmedisinsk undervisning.

Seminaret fant sted inne i selve utstillingen, og første del bestod av faglige innlegg, som spente tematisk bredt fra tap av nære relasjoner ved brutt kjærlighet til sykdom, flukt eller død, alle vinklet mot overlevelse og sorghåndtering. I påfølgende gruppearbeid benyttet vi Brokenships-utstillingen aktivt, en interaktivitet designet for å skape emosjonelle responser og erfaringer (Varutti 2023:67). Deltagerne valgte en gjenstand og diskuterte i smågrupper og i plenum hvordan akkurat denne gjenstanden berørte dem. For oss museumsansatte ble dette en mulighet til å observere hvordan deltagerne responderte og interagererte med utstillingen. Ble de endret av opplevelsen utstillingen gav dem (Bjerregaard 2014: 122)?

Disse to utvalgte historiene skapte engasjert dialog og følelsesmessige reaksjoner:

Gjenstand nummer 8. Pappa sine sko. 06.08.1939–25.10.2010. Alta, Norge.

Han gikk med dem når han var frisk. Han tok de på når han gikk for behandling. Det var disse skoene han bar på vår siste hyttetur sammen, da var det høst. Det var disse skoene han tok på, før han noe nølende, låste døra og gikk fra hjemmet sitt som han hadde bygget 40 år tidligere. Han sa ingenting, jeg sa ingenting. En time senere gikk vi de lange korridorene på sykehuset. Vi er tre søsken som kan si: «Dette er pappa sine sko.» Skoene stod ved siden av senga hans den kvelden det var på tide å dra. Det var den kvelden det begynte å snø. Takk!

FIGUR 4: Fotografi «Fars sko» og andre gjenstandsbidrag til Brokenships-utstillingen ved Alta Museum, her plassert sammen i markedsføringshenseende.

En deltager sa at denne historien var hans favoritt. Han beskrev skoens eiere ved å tolke skoene; pene skinnsko viste at eieren var kvalitetsbevisst. Samtidig bar skoene preg av å være slitt og velbrukt, og var reparert flere ganger, derfor var eieren en nøysom og fingernem mann. Historien og skoene minte deltageren om hans egen far. Du kan 'lese' noe om eieren ved å se på en gjenstand og samtidig relatere en annens sorg til din egen, og slik er gjenstander hverdagslivets kulturminner (Johansen 2012:3).

Gjenstand nummer 44. Forlovelsesring. 4 år. Tromsø, Norge.

Dette er en forlovelsesring fra da jeg var forlovet med en 'skapnarkoman', manipulativ og løgnaktig psykopat som jeg aldri skulle latt få manipulere meg. Etter fire år innså jeg hva han holdt på med,

hvilket grep han hadde om meg og hvordan han ødela for meg. Da jeg gjorde det slutt ruset han seg og truet han meg med kniv. Jeg tenkte at 'dette er de drapene man leser om i avisene' Jeg gjemte meg på hemsens med kattene i stedet for å stikke ut av leiligheten, fordi jeg var redd for at han skulle drepe kattene. Heldigvis hadde han tatt så mye piller at han etter hvert ble immobil. Da ringte jeg til ambulansen for at jeg ikke skulle bli anklaget for drap for ikke å varsle om overdosen. Ambulanse-personnellet er fortsatt noen av heltene i mitt liv fordi de var de eneste i helsevesenet som forstod alvoret da. Etter en natt med telefoner rundt til familien hans hjalp de meg med å overbevise helsevesenet om å få ham tvangsinnlagt slik at jeg skulle slippe å møte han igjen. De neste dagene pakket jeg sammen det som var bare mitt (klær, bøker og noen cder), tok med kattene og flyttet til mine foreldre. Han terroriserte meg et halvt år etter, men var heldigvis redd for å dukke opp hos mine foreldre. Det er bare en person jeg hater i verden, og det er han. Jeg hater han fordi han stjal de årene og relasjonene av mitt liv. Da jeg ble fri fra ham feiret jeg med å hoppe i fallskjem. Ringen har jeg tatt vare på for å smelte den om, men jeg innser at jeg aldri vil ha et smykke laget av noe som har med han å gjøre.

Historien vitner om hvor mye som kan ligge skjult i en gjenstand. Hverdaglige ting transformeres til noe helt annet på grunn av deres ytre tilhørighet og forbindelse med «menneskers indre minner og erfaringer, forestillinger og fantasier» (Silvén og Björklund 2006:9). Denne historien førte til diskusjoner om utfordringer studentene vil kunne møte i fremtiden. Lærerne poengterte at i sin kommende profesjon må stu-

dentene utvikle sin kompetanse både gjennom teori og følelsesmessig engasjement. «Feelings becomes a doorway to meaning» (Varutti 2023:67). Deltagerne uttrykte at seminaret og utstillingen inspirerte dem på et både faglig og personlig plan.

Poesiaften: «Overcoming emotional collapse through creativity ...»

Poesi er en uttrykksform som beskriver hjertesorg i alle sine former, en kreativ handling som setter ord på følelser og deler dem. Derfor besluttet utstillingsgruppen å arrangere en poesiaften. Den første tilbakemeldingen kom fra glade besøkende med en gang de kom inn døra. «Dette har vi ventet lenge på, at dere på museet skulle gjøre noe slikt!» Vi engasjerte to lokale poeter til å lese egne dikt og lage et dikt inspirert av Brokenships-utstillingen. Linda Tangen og Karen Anne Buljos dikt bestod av utvalgte ord fra gjenstandshistoriene, som de fremførte sammen i et nydelig tospann:

Nøkkel i snøen
 ORD
 SÁNIT
 SAMEDUKKA
 SÁMIDOHKKA
 KOSEBAMSEN
 GUOVŽŽAČIVGA
 PLASTHENDENE
 PLASTIHKKASGIEĐAŽAT
 BRYSTVORTENE
 ČIČČEOAIVVIT
 SMYKKENE
 ČIDÁT
 FJÆR
 DOLGI

Poetene ble etterfulgt av «åpen mikrofon» hvor publikum i salen spontant kunne gå frem å lese poesi. Vi var spent på om pub-

likum ville tørre, men vår uro ble gjort til skamme. Mange gikk frem og delte både egne dikt og favorittdikt av andre forfattere, som for eksempel «Kjærlighetssangen» av Jens Børneboe. Deretter fant dialog sted mellom poetene og publikum om det å skrive poesi, hvordan det som er vanskelig å snakke om, er lettere å formidle i poesiform, hva som inspirerer, og hvordan poesi brukes til å bearbeide sorg. Kvelden ble preget av en åpen, varm stemning, diktene var sterke uttrykk for følelser, og en fortrolig dialog fant sted mellom dem som delte dikt, og publikum som responderte. Under poesi-aftenen ble Alta Museum arena for noe helt spesielt, hvor publikum fikk dele sine dikt og tanker, og hvor deltagerne opplevde både sorgbearbeiding og mening.

Konklusjon

Contrary to its evocative title, the Museum of Broken Relationships is full of life, yearning, and hope. It is a tribute to the resilience of the human spirit, which is, luckily and amazingly enough, almost always ready to give love a new chance (Vištica og Grubišić 2017:9).

Gjennom et detaljert tilbakeblikk på Brokenships-konseptet, innsamlingen, utstillingsproduksjonen, gjenstandene vi mottok og formidlingen vi gjennomførte har jeg vist at utstillingsarbeidet ble både krevende og givende.

Det har vært utfordrende for meg å skulle analysere Alta Museums utstillingspraksis, når jeg selv var involvert i utstillingsarbeidet. Jeg anerkjenner at min nære tilknytning til utstillingsprosjektet, og min deltagelse i både planlegging og gjennomførelse, kan ha påvirket utfallet av mine funn og min analyse. Da jeg besluttet å skrive en artikkel om denne utstillingen var

det fordi jeg opplevde den som annerledes. For å oppnå en refleksiv analyse av de empiriske data var det en forutsetning å få avstand til prosjektet og til min egen forforståelse. Jeg leste bøkene skrevet om Brokenships konseptet, jeg hadde flere samtaler med alle i utstillingsgruppen og jeg valgte ut en gruppe informanter blant Brokenships deltagere, som jeg intervjuet i flere omganger for få frem deres opplevelser og vurderinger, som gikk utover mine egne. Jeg vedkjenner også at rekrutteringen av informantene var påvirket av min nærhet til prosjektet. Som deltager i prosjektet kjente jeg alle bidragsyterne og et mer representativt og tilfeldig utvalg av informanter kunne ha bidratt til at andre type opplevelser hadde blitt delt.

En annen utfordring var at utstillingen fant sted i et relativt lite lokalsamfunn hvor vi som museumsansatte møtte mange av bidragsyterne ansikt til ansikt, og noen av dem kjente vi også fra før. Når et museum ber om personlige beretninger på denne måten kan det være etisk, emosjonelt og psykisk krevende. Medlemmene i utstillingsgruppen var ikke godt nok forberedt på hvilken påkjenning det ble å møte mennesker i dyp sorg. I så henseende kunne museet tatt grep og innført rutiner for å bedre ivareta enkeltpersoners behov for støtte.

Med en refleksiv holdning til utstillingsprosjektet som bakteppe vil jeg nå returnere til de spørsmålene jeg stilte innledningsvis. Hvorvidt kunne Brokenships bidra til å fremme relevans, deltagelse, dialog og inkludering av vårt lokale publikum ved Alta Museum? Og, kunne et internasjonalt utstillingskonsept aktualisere lokale og særegne tapsopplevelser? Brutte relasjoner er et evig aktuelt og allmennmenneskelige tema som de aller fleste av oss kan identifisere seg med. Jeg har skildret hvordan Alta Museum

valgte å ta inn Brokenships-utstillingen med den intensjon at konseptet skulle realisere medvirkning av museets lokalbefolkning. Samtidig vil jeg spørre hva reell medvirkning innebærer og hvorledes medvirkning eventuelt ble realisert.

Som Bettum, Maliniemi og Walle (2018:20) beskriver eksisterer det fortsatt fallgruver, selv etter mange år med aktivt arbeid for å gjøre museumsinstitusjoner mer inkluderende. I motsetning til en mer etablert museal praksis, hvor museets fagansatte er i den privilegerte posisjonen at de har alle svarene, ofte presentert uten noen form for publikumsinngripen, tillot Brokenships medvirkning ved at gjenstandene og historiene til publikum ble selve utstillingsinnholdet. Publikum medvirket slik gjennom sin deltagelse, samtidig som Alta Museum beholdt noe av sin styrende autoritet i utførelsen av utstillingen, ganske enkelt fordi gjenstandsinnsamlingen var innrammet av spesifikke forbehold. Publikums medvirkning var dermed ikke uforbeholden, da valg av gjenstand måtte være knyttet til en brutt relasjon. Videre hadde publikum heller ingen påvirkningskraft når det kom til oppsett, design eller utforming av selve utstillingen. Jeg vil også trekke frem at til tross for at konseptet virket relevant for mange, var det en klar overvekt av kvinnelige deltagere. Det eksisterte altså konseptuelle begrensninger og utstillingen ble preget av kjønnsasymmetri.

Tross disse konseptuelle forbeholdene valgte mange å delta. Mine beskrivelser av innsamlingsarbeidet viser at Brokenships ble godt mottatt i Alta, dokumentert gjennom et mylder av donerte gjenstander. Videre medvirket publikum til konseptendringer. Jeg har vist hvordan utstillingsgruppen tilnærmet seg dette internasjonale utstillingskonseptet med en noe eksperimentell holdning. I dialog med vårt publikum utvidet

utstillingsgruppen konseptet ved å inkludere gjenstander som symboliserte tap av kulturell identitet og død. Museet var en katalysator, mens publikum tok ideen videre. Ekstern fortolkning førte til intern innovasjon, og museet mottok historier som innebar deling og aktualisering av erfaringer med fornorskning fra folk som lever i Alta-samfunnet. I så henseende endret denne utstillingen museets rolle fra å være en institusjon som er avsender av kunnskap, til en som også verdsetter publikums kunnskap i form av lokale og særegne tapsopplevelser. Det å engasjere publikum i utstillingsproduksjonen kan slik være med på å realisere museets fulle potensial som kunnskaps-genererende institusjoner (Bjerregaard 2014:122; Sigfúsdóttir 2023:98). Jeg må også anerkjenne at denne konseptendringen tok bort det opprinnelige og internasjonale konseptets fokus på rene kjærlighetsbrudd. Dette resulterte i en mer melankolsk og sorgtung versjon av Brokenships. Når noe legges til, faller noe annet bort.

Når museer gjennomfører utstillinger som på ulike måter inkluderer medvirkning representerer hvert prosjekt en kontinuerlig omdannelse av erfaring til praksis. Nærheten som kommer av de museumsansattes deltagelse, kan også ha en verdi i seg selv. Line Engen beskriver det som at: «We stand in the messy middle of things, not on the outside. And our 'gold' is the closeness to this material» (2021:3). Emily Pringle (2019) mener at det er viktig å verdsette de forståelser innsideperspektivet frembringer. Museumsansatte som arbeider 'på gulvet' får førstehånds erfaringer med både fordeler og ulemper med en inkluderende museumspraksis.

Da utstillingen stod ferdig kunne museumsansatte observere at det oppstod personlige forbindelser og emosjonell respons mellom publikum og gjenstandene.

De skrevne veggkortene, spesielle øyeblikk som oppstod både i utstillingsrommet, og flere formålstjenlige formidlingsarrangementer vitner om det. God formidling er det som gjør utstillinger levende. «Når vi berøres, får det som formidles betydning for oss, og vi forbinder oss med det» (Ulvik 2023:74). Utstillingsgruppen ble fortalt av givere at deres deltagelse i utstillingen opplevdes positivt. Om kjernen i museumsarbeid er å berøre og skape gode menneskemøter, vil jeg påstå at Brokenships lyktes i den forstand.

Brokenships gjorde, slik jeg ser det, noe mer enn bare å vise fram gjenstander. Det handlet om å verdsette folks historier. En giver sa til meg ved avlevering av sin gjenstand: «Det ble en grei avslutning på det som brast ...». Tre andre givere uttrykte da jeg intervjuet dem etter utstillingen, at deltagelsen frembrakte en ny relasjon til museet:

«Det var noe personlig æ gav, som gjorde meg kjent med museet på en mer personlig måte.»

«Når vanlig folk trekkes inn i arbeidet til museet, og da blir det litt mere ditt.»

«Jeg kom absolutt nærmere Alta Museum. Ble mer klar over museets rolle i samfunnet, som et samlende sted for Altas befolkning og ikke bare for turistene. Etter å ha vært med på utstillinga begynte jeg å bruke museet mer aktivt.»

Gjennom utstillinger som Brokenships, har museer mulighet til å bli enestående og minneverdige steder, hvor gjenstandene, historiene, formidling, interaktivitet og medvirkning kan berøre og aktivisere publikum. Etter endt utstilling sendte museet alle Altagjenstandene til Zagreb, hvor de har blitt en permanent del av den voksende internasjonale samlingen. Min visjon er at Alta Museum vil ta Brokenships med videre, slik at

museet også i fremtiden blir et slikt *samlende sted* for vårt publikum, igjen og igjen.

Litteraturliste og andre kilder

- Alta Museum 2016. Strategiplan. Verdensarvsenter for bergkunst – Alta Museum IKS 2016–2020. Alta, Alta Museum – Verdensarvsenter for bergkunst.
- Barthes, Roland 1977. *A Lover's Discourse. Fragmented*. London, Vintage.
- Bäckström, Mattias 2016. *Att bygga innehåll med utställningar. Utställningsproduktion som forskningsprocess*. Lund, Nordic Academic Press.
- Bettum, Anders, Kaisa Maliniemi og Thomas Walle (red.) 2018. *Et inkluderende museum. Kulturelt mangfold i praksis*. Trondheim, Museumsforlaget.
- Bitgood, Stephen 2014. *Engaging the Visitor. Designing Exhibitions That Work*. Edinburgh, Museums Etc.
- Bjerregaard, Peter 2014. A House for Untamed Thinking Re-connecting Research and Display at the Museum of Cultural History. I Francesca Lanz og Elena Montanari (red.). *Advancing Museum Practices*. Torino, Allemandi & C, s. 115–123.
- Black, Graham 2005. *The Engaging Museum. Developing Museums for Visitors Involvement*. London, Routledge.
- Black, Graham 2012. *Transforming Museums in the Twenty-First Century*. London, Routledge.
- Bodo, Simona 2012. Museum as intercultural spaces. I Richard Sandell og Eithne Nightingale (red.). *Museums, Equality and Social Justice*. Abingdon, Routledge, s. 181–191.
- Cornwall, Andrea og John Gaventa 2001. From users and choosers to makers and shapers. Repositioning participation in social policy. I *Institute of Development Studies Working Paper*, vol. 27, s. 1–28.

- Dankertsen, Astri 2014. Samisk artikkulering: melankoli, tap og forsoning i en (nord)norsk hverdag. Dr.avh. Universitetet i Nordland.
- Dankertsen, Astri 2022. «It's more like it doesn't even exist»: stories of haunting as a way of resisting colonial elimination of Sámi presence. *AlterNative: An international Journal of Indigenous Peoples*, vol. 18 (3), s. 1–9.
- Engen, Line 2021 Practice-led Research in the Art Museum: Research on education practices led by the practitioners. *Nordic Journal of Art & Research*, vol. 10 (2), s. 1–27.
- Hylland, Ole Marius 2017. Museenes samfunnsrolle – et kritisk perspektiv. Om komplekse institusjoner og institusjonell lasteevne. *Norsk Museumstidsskrift*, vol. 3 (2), s. 77–91.
- Janes, Robert. R. og Richard Sandell 2019. Posterity has arrived. The necessary emergence of museum activism. I Robert. R. Janes og Richard Sandell (red.). *Museum Activism*. London, Routledge, s. 1–21.
- Johansen, Eva D. 2022. Samisk kulturarv tilbakeføres – innvirkninger på lokalmuseum og samfunn i Altafjorden, Sápmi. Dr.avh. Universitetet i Oslo.
- Johansen, Eva D. 2006. Utstillinger «Hjem i gamle dager» – et samarbeid mellom skolen og museet. I Heidi Merete Johansen, Heidi Elisabeth Stenvold og Ane Ringheim (red.). *Fra andehodeamuletter til kongekrabber*. Alta, Fagtrykk Alta, s. 49–60.
- Johansen, Eva Dagny 2012. Gjenstander og meninger i det post-koloniale museet. Kontaktsoner og autoetnografi. *Nordisk Museologi*, vol. 2012 (2), s. 18–32.
- Johansen, Eva Dagny 2017. *Na, maid dál? Samisk kulturarv på vei hjem*. Utstillingskatalog. Alta, Bjørkmanns.
- Johansen, Eva Dagny og Ragnhildur Asvaldsdóttir 2012. *Erindringer. Gjenstander og fortellinger. Et samarbeid mellom museum, skole og lokalsamfunn*. Alta, Alta Museum – Verdensarvsenter for bergkunst IKS.
- Kulturdepartementet 2021. Meld. St. 23 (2020–2021) Musea i samfunnet – Tillit, ting og tid. Melding til stortinget.
- Lanz, Francesca og Elena Montanari 2014. A Reflection on Innovative Experiences in 21st Century European Museums. I Francesca Lanz og Elena Montanari (red.). *Advancing Museum Practices*. Torino, Allemandi & C, s. 10–22.
- Larson, Grace M. og David A. Sbarra 2015. Participating in Research on Romantic Breakups Promotes Emotional Recovery via Changes in Self-Concept Clarity. *Social Psychological and Personality Science*, vol. 6 (4), s. 399–406.
- Minde, Henry 2010. Assimilation of the Sami – Implementation and consequences. *Acta Borealia*, vol. 20 (2), s. 121–146.
- Morse, Nuala 2021. *The Museum as a Space of Social Care*. London, Routledge.
- Nicolaysen, Kristin 2016. Erindringer II. Gjenstander og fortellinger. Et samarbeid mellom museum, skole og lokalsamfunn. Alta, Alta Museum – Verdensarvsenter for bergkunst.
- Nicolaysen, Kristin 2018. Erindringer III. Gjenstander og fortellinger. Et samarbeid mellom museum, skole og lokalsamfunn. Alta, Alta Museum – Verdensarvsenter for bergkunst.
- Nielsen, Jane K. 2015. The Relevant Museum: Defining Relevance in Museological Practices. *Museum Management and Curatorship*, vol. 30 (15), s. 364–378.
- NOU 2013:4. Kulturutredningen 2014. Oslo, Kulturdepartementet.

- Pabst, Kathrin, Eva Dagny Johansen og Merete Ipsen (red.) 2016. *Mot nye relasjoner mellom museum og samfunn*. Oslo, Norsk ICOM.
- Pringle, Emily 2019. *Rethinking research in the Art Museum*. London, Routledge.
- Sigfúsdóttir, Ólöf Gerður 2022. Museum-based research. Museological, institutional, curatorial and epistemological challenges. Dr.avh. University of Iceland.
- Silvén, Eva og Anders Björklund (red.) 2006. *Svåra saker. Ting och berättelser som upprör och berör*. Stockholm, Nordiska museets förlag.
- Simon, Nina 2010. *The Participatory Museum*. Santa Cruz, CA, Museum 2.0.
- Simon, Nina 2016. *The Art of Relevance*. Santa Cruz, CA, Museum 2.0.
- Sørstrøm, Hilde 2018. En samling av knuste drømmer. *Museumsnytt*, nr. 2. s. 34–38.
- Taussig, Michael 2004. *My Cocaine Museum*. Chicago, University of Chicago Press.
- Ulvik, Marit 2023. Å forske på egen praksis. I Line Engen (red.). *Spreng grensene: Når formidling blir forskning*. Trondheim, Museumsforlaget, s. 73–83.
- Varutti, Marzia 2023. The affective turn in museums and the rise of affective curatorship. *Museum Management and Curatorship*, vol. 38 (1), s. 67–75.
- Vištica, Olinka 2014. *Museum of Broken Relationships. A Diary*. Zagreb, MBR kolektiv.
- Vištica, Olinka og Dražen Grubišić 2017. *The Museum and Broken Relationships. Modern Love in 203 Everyday Objects*. New York, Grand Central Publishing.
- Wilson, Deirdre og Dan Sperber 2004. Relevance Theory. I Laurence R. Horn og Gregory Ward (red.). *The Handbook of Pragmatics*. Oxford, Blackwell, s. 607–632.
- Låter fremført på åpningsarrangementet**
- Des-Re 1997. I'm Kissing you. *William Shakespeare's Romeo + Juliet: Music from the Motion Picture*. Sony Music.
- Streisand, Barbra og Summer, Donna 1979. No more tears. (Enough is enough). *Bad Girls*. Columbia Records.
- Sputnik 1986. Skilles Johanne. *Sputnik 1*. Busk Records.
- Wesseltoft, Bugge og Endresen, Sidsel 1998. You might say. *New conception of jazz: Sharing*. Jazzland Recordings.
- Fjellgren, Jon Henrik 2014. Daniels joik. *Goeksegh. Jag er fri*. Sony Music.
- Purcell, Henry 1680. When I am Laid in Earth (Dido's Lament), fra operaen *Dido and Aeneas*.
- Fitzgerald, Ella 1959. Get Happy. *Get Happy!* Capitol Studios.